

Téma protiraketové obrany je dnes velice živé a mohlo by se zdát, že tento projekt stojí na současné administrativě prezidenta George W. Bushe a zároveň i padá. Je docela možné, že nová administrativa v Bílém domě odsune současný projekt na vedlejší kolej, přesto si je vhodné uvědomit, že vytváření systému americké protiraketové obrany má hluboké kořeny. Ačkoli její realizace je i nyní z technických důvodů možná jen ve velmi omezené míře, již velmi krátce po druhé světové válce se protiraketová obrana stala tématem strategického uvažování.

1. Úvod

Jak SSSR tak USA, studenováleční rivalové, považovali za nutné limitovat rozvoj protiraketové obrany již v roce 1972 tzv. smlouvou ABM. Zásadní úlohu ve vývoji studené války sehrála protiraketová obrana v podobě strategické obranné iniciativy (SDI) prezidenta Ronalda Reagana. Aktivní snaha o vybudování protiraketového štítu otřásla dosavadní strategickou rovnováhou natolik, že supervelmoci začaly reálně jednat o jaderném odzbrojení, o fatálních důsledcích pro samotnou existenci Sovětského svazu nemluvě. Pokračovatelkou SDI se v devadesátých letech stala národní protiraketová obrana (NMD) a po roce 1999 současný projekt obrany proti balistickým raketám (BMD).

Tento článek by měl prozkoumat postavení myšlenky protiraketové obrany ve strategickém uvažování od šedesátých let do současnosti a tímto způsobem ukázat logiku vývoje, v němž se střídaly etapy, v nichž byla protiraketové obraně věnována jen okrajová pozornost, s obdobími, kdy do rozvoje systému plynuly rozsáhlé investice.

V tomto smyslu lze historický vývoj rozdělit na éru *détente* v šedesátých a sedmdesátých letech, kdy vládla doktrína *vzájemně zaručeného zničení* (MAD), dále období Reaganovy *strategické obranné iniciativy* v první polovině osmdesátých let, éra jaderného odzbrojování, která začala roku 1986, a konečně současná etapa budování *obran proti balistickým raketám* (BMD).

1.1 Teorie her

Při analýze jednotlivých období jsou v tomto článku využívány herně-teoretické modely. Teorie her je často užívanou metodou pro výzkum zbrojení a jaderného soupeření [1]. Poskytuje jasnou představu o výsledném jednání aktérů, jejichž rozhodování je závislé na rozhodnutích druhé strany a naopak. Právě takový stav odpovídá fenoménu zbrojení a jaderného soupeření.

Základním předpokladem této teorie je předpoklad matematické racionality hráčů, který sám v sobě ještě zahrnuje několik dalších předpokladů. Hráči by měli být schopni na základě stabilních preferencí stanovovat cíle a volit co možná nejefektivnější strategii k jejich dosažení.

Zkoumaná situace nabízí vždy jen omezený počet alternativ a hráč je podle svých preferencí musí být schopen ohodnotit od nejvýhodnější po nejméně výhodnou. Na základě preferencí

je odvozena *užitková funkce* hráče, jejíž hodnoty se hráč snaží maximalizovat. Teorie her se snaží nalézt bod rovnováhy, v němž hráči volí takové strategie, že žádný z nich ji nemá důvod měnit, pokud ji nezmění i druhý hráč. [2]

Takový bod rovnováhy není vždy snadné nalézt jen pomocí intuitivního uvažování. Teorie her dává vynikající možnosti predikce interakcí mezi aktéry. Při historické analýze, kdy výsledky interakcí známe, ji naopak můžeme využít k vysvětlení priorit jednotlivých hráčů.

Úkolem tohoto článku je srovnat strategické modely, které odpovídají různým obdobím od dosažení jaderné parity mezi USA a SSSR. Postupně jsou popsány a analyzovány model vycházející z doktríny vzájemně zaručeného zničení (MAD), která se největší vážnosti dočkala v šedesátých a sedmdesátých letech minulého staletí, a model ovlivněný projektem strategické obranné iniciativy z první poloviny osmdesátých let. Třetí v řadě je situace od poloviny osmdesátých do poloviny devadesátých let, kdy byly vedeny asi nejaktivnější rozhovory o odzbrojování, a poslední model popisující současný stav, který je formován proliferací zbraní hromadného ničení a americkým projektem Obrany proti balistickým raketám. Při závěrečné syntéze se ukazuje společná logika, podle níž dochází k prohlubování zájmu o protiraketovou obranu.

2. Strategické modely

Teorie her je založena na interakcích jednotlivých hráčů. V tomto případě se jedná o interakce především mezi státy, které vlastní jaderné zbraně, částečně je důležitý i vztah zemí, které jimi nedisponují a stojí tedy před volbou, zda si jadernou výzbroj obstarat či nikoli. Aktéry si pro účel této práce můžeme rozdělit na *jaderné supervelmoci* (USA a SSSR/Rusko), jejichž vztah byl po většinu času pro herní modely dominantní, *jaderné velmoci* (Velká Británie, Francie, Čína etc.) a dosud nejaderné státy, mezi nimiž jsou pro hru významné především ty, které o bombu usilují (Severní Korea, Írán, dříve i Libye).

Primární pozornost se v této práci věnuje protiraketové obraně. Po většinu zkoumaného období byla pouze ideou, které nebyla dána jednotná podoba. Budeme se zabývat ideou štítu, který by dokázal odrazit masivní odvetný raketový útok, stejně jako současným projektem, který by měl být schopen zastavit útok několika málo střel.

2.1 Doktrína vzájemně zaručeného zničení

Doktrína vzájemně zaručeného zničení vznikla počátkem šedesátých let v Kennedyho administrativě. Jejím principem bylo udržování míru pomocí stále hrozby, že útok jedné strany znamená ničivou odvetu druhé, výsledkem čehož by bylo totální zničení společnosti na obou stranách. Jak Spojené státy, tak i Sovětský svaz měly jaderné kapacity schopné takovou hrozbu zabezpečit. Další výhodou takové koncepce bylo, že nemusely vydávat další astronomické náklady na dosažení reálné převahy.

Aktérům se nabízely tři druhy jaderných strategií [3]. Minimalistická strategie se nazývala *finite deterrence* (FD). Podle ní k odstrašení nepřítele postačoval poměrně malý jaderný arzenál. Výhodou takové strategie byla relativně nízká cena, nevýhodou pak omezení pouze na obranu vlastního území. Významným rizikem pro důvěryhodnost takového odstrašení je vytvoření protiraketové obrany. Ke strategii *finite deterrence* přistoupily jaderné velmoci (Velká Británie, Francie, Čína).

Na opačném pólu stojí *counterforce strategy* (CS). Klíčovou pro tuto strategii je představa, že odstrašení může také selhat, neboť nepřítel nemusí být zcela racionální. Podle *counterforce strategy* má aktér vybudovat silnou jadernou sílu pro první útok, při němž by byl schopen zničit převážnou část jaderného arzenálu nepřítel. Kapacity pro druhý útok pak mají plnit funkci odstrašení před odplatou, proti níž má pomoci také systém protiraketové obrany schopný odrazit zbytkové síly protivníka. Výhodou této strategie tedy byla určitá nezávislost na racionalitě a umírněnosti protivníka, nevýhodou naopak byly astronomické náklady na takovou výzbroj, navíc umocněné vysokým rizikem závodů ve zbrojení.

Někde uprostřed stála strategie uplatňovaná supervelmocemi – *damage limiting strategy* (DL). Tato strategie se do určité míry spoléhala na odstrašování, ale zároveň si uvědomovala, že odstrašování může selhat. Podle této strategie byly vytvářeny minimální kapacity pro první útok a silný potenciál pro druhý útok. Poskytovala tak i jiné východisko než totální zničující útok. Náklady na takovou strategii se pohybovaly mezi cenou *finite deterrence* a *counterforce strategy* a společně se strategií pružné odvety, která se v roce 1967 stala strategií NATO, zajišťovala bezpečnost i pro spojence.

Z těchto tří možností počítala s aplikací protiraketové obrany pouze *counterforce strategy*. Úkolem štítu bylo v tomto případě ochránit domácí území po prvním útoku na nepřátelské jaderné síly. Strategie, která počítá s protiraketovou obranou, proto byla považována za agresivní. Tehdejší pohled na protiraketovou obranu vystihuje dialog mezi dvěma americkými strategickými teoretiky Hermanem Kahnem a Bernardem Brodiem. Kahn prohlášoval, že systém protiraketové obrany by zachránil padesát milionů životů, na což Brodie odpověděl: „Hermane, kvůli záchraně padesáti milionů životů bys musel rozpoutat válku.“ [4]. Není proto divu, že smlouva ABM z roku 1972, která limituje budování protiraketových systémů, je jednou z prvních smluv omezujících jaderné zbrojení. [5].

V rámci teorie her se pro jaderné soupeření za studené války často používá tzv. *vězňovo dilema* [6], které vychází z toho, že oba rivalové chtějí dosáhnout převahy nad druhým, zatímco za nevýhodnou je považována situace, kdy se oba soupeři zablokují v závodech ve zbrojení. Rovnovážným bodem (Nashovo ekvilibrium [7]) je pak situace, která nevyjadřuje největší užitek pro oba hráče.

		SSSR	
		nezbroit	zbroit
USA	nezbroit	3;3	1;4
	zbroit	4;1	2;2

Matice 1: Vězňovo dilema

Podle takového modelu jsou obě strany dotlačeny do nevýhodné situace, kdy musí zbrojit jen proto, aby soupeř nedosáhl strategické převahy. Převedením této hry do reality by znamenalo, že obě supervelmoci se budou snažit aplikovat *counterforce strategy* včetně vybudování systému protiraketové obrany. Taková volba by zároveň donutila menší jaderné velmoci, aby výrazně posílily svou jadernou výzbroj, neboť protiraketová obrana by marginalizovala jejich schopnost odstrašování.

Realita šedesátých a sedmdesátých let však byla jiná. Supervelmoci si nepřály vydávat takové náklady na zbrojení, aby mohly aplikovat *counterforce strategy*. Supervelmoci nezbytně potřebovaly pouze udržet důvěryhodnou schopnost odstrašení, která by zabezpečila i jejich

spojení, menším jaderným velmocím postačovalo odstrašování účinné alespoň pro vlastní území v mezích *finite deterrence*.

		SSSR		
		FD	DL	CS
USA	FD	7;7	2;9	1;6
	DL	9;2	8;8	3;5
	CS	6;1	5;3	4;4

Matice 2: Model MADu v 60. a 70. letech

Podle modelu doktríny MAD vzniklo ekvilibrium ve stavu, v němž se obě strany držely *damage limiting strategy* a nebyly dohnány k závodům ve zbrojení na úrovni *counterforce strategy*, k čemuž by směřovalo *vězhňovo dilemma*. Zablokování se v závodech ve zbrojení by bylo bývalo neodvratné, kdyby neexistovala alespoň minimální míra kooperace a shody na pravidlech hry. Pravidla hry byly kodifikovány při jednáních SALT I a SALT II a ve smlouvě ABM.

2.2 Strategická obranná iniciativa

Stabilní situace, při níž obě supervelmoci respektují pravidla doktríny vzájemně zaručeného zničení, byla narušena s příchodem prezidenta Ronalda Reagana do úřadu. Ve své slavné řeči k Národní asociaci evangelíků v březnu 1983 prohlásil: „Realitou je hledat mír skrze sílu“, odmítl zmrazit jaderné arzenály a „nazývat závody ve zbrojení obrovským nedorozuměním, a tím se stáhnout z boje mezi tím co je dobré a špatné, mezi dobrem a zlem“. [8] Prezident Reagan se nehodlal smířit s rovným postavením USA a SSSR a rozhodl se odstranit vzájemně uznávaná pravidla hry MADu a zahájil projekt strategické obranné iniciativy.

Prezident Reagan upustil od dosavadní preference udržet obranné výdaje co nejnižší a preferenci zachování důvěryhodné schopnosti odstrašení nahradil snahou o dosažení strategické převahy. Cestou k strategické převaze bylo právě vybudování protiraketového štítu. SSSR si naopak přál udržet status quo, neboť na další zbrojení neměl prostředky. Kdyby se podařilo projekt SDI zrealizovat, SSSR by byl donucen výdaje na obranu výrazně navýšit a ohrožena by byla i deterrence menších jaderných velmocí. Neschopnost Sovětského svazu reagovat na nové zbrojení vedla ke konci jaderné studené války a donutila Michaila Gorbačova vyjednávat se Spojenými státy o odzbrojení.

		SSSR	
		St. quo	zbrojení
USA	St. quo	2;4	1;3
	SDI	4;1	3;2

Matice 3: Model SDI

2.3 Jaderné odzbrojování

Dekáda, která se stala „zlatým věkem redukce jaderné hrozby“ [9], je uvozena setkáním prezidenta Reagana a generálního tajemníka Gorbačova v Reykjavíku v říjnu 1986, na němž bylo projednáváno snížení jaderných arzenálů na polovinu, zrušení střel středního doletu

a prezident Reagan také vyjádřil své přání odzbrojit zcela. Další jednání vedla k uzavření smlouvy eliminující rakety středního a krátkého doletu (INF) z roku 1987, smlouvě o redukcí strategické útočné výzbroje (START I), která vešla v platnost v roce 1994, a k dojednání smlouvy START II, která však již v platnost nevešla. Podle smlouvy START 2 měly obě supervelmoci do roku 2003 zredukovat své jaderné arzenály na 3500 hlavic. [10]

Plánovány byly i dohody START III, IV etc., kterých se měly účastnit i jaderné velmoci Čína, Francie a Spojené království a jež měly vést k omezení jaderného arzenálu na pouhé stovky jaderných hlavic. Inovacím a další produkci jaderného zbrojení měla zabránit smlouva o celkovém zákazu jaderných zkoušek (CTBT) uzavřená roku 1996, která však dosud v platnost nevešla. Za korunu jednání o odzbrojování je považováno prodloužení smlouvy o nešíření zbraní hromadného ničení (NPT) na neurčito v roce 1995. [11]

K jadernému odzbrojování se postavily vstřícně obě supervelmoci. Reaganovi se naskytla příležitost, že se splní jeho sen „učinit jaderné zbraně bezmocné a zastaralé“, [12] který vyjádřil již ve své řeči o tzv. hvězdných válkách z března 1983. V roce 1985 Michail Gorbačov prohlásil: „Snížení bezpečnosti Spojených států v porovnání se Sovětským svazem by bylo pro nás nevýhodou, neboť by to vedlo k nedůvěře a nestabilitě.“ [13] Obě strany byly upřímně motivovány o odzbrojení vyjednávat. Překážkou odzbrojení, kterou bylo nutné překonat, však stále byla vzájemná nedůvěra.

		SSSR	
		Status quo	odzbrojení
USA	Status quo	<u>2;2</u>	3;1
	odzbrojení	1;3	4;4

Matice 4: Model odzbrojování

V Modelu odzbrojování (matice 4) existují dva body Nashovy rovnováhy. Ačkoli je bod vzájemného odzbrojování pro obě strany výhodnější, přesto pro vzájemnou nedůvěru k němu nemusí dojít.

K odzbrojení, které si obě strany přejí, může dojít jen za předpokladu silného institucionálního zajištění. Ještě více proces odzbrojení problematizuje *dilema vnímání*, [14] které načrtl S. Plous. Plousovo *dilema vnímání* reflektuje vzájemnou nedůvěru mezi hráči. Spojené státy si přejí snížit úroveň zbrojení, ale obávají se, že Sovětský svaz toho chce využít k dosažení strategické převahy. Sovětský svaz má zcela totožnou obavu z převahy Spojených států. Hra se proto odehrává ve dvou maticích, v nichž body druhého hráče vyjadřují očekávání toho prvního. Rovnováha v takových hrách se udržuje na *statu quo*.

		SSSR	
		St. quo	odzbrojení
USA	St. quo	<u>2;(2)</u>	3;(1)
	odzbrojení	1;(4)	4;(3)

Matice 5: Dilema vnímání z amerického pohledu

		USA	
		St. quo	odzbrojení
SSSR	St. quo	<u>2;(2)</u>	3;(1)
	odzbrojení	1;(4)	4;(3)

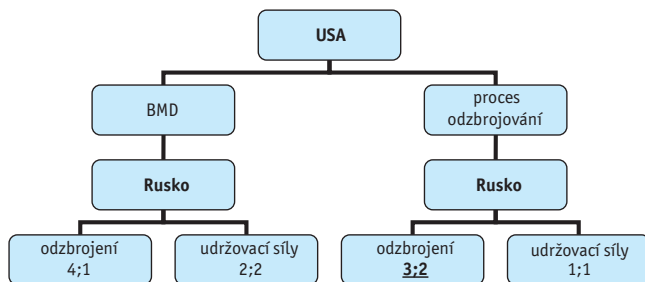
Matice 6: Dilema vnímání ze sovětské perspektivy

Herně-teoretické modely poukazují na potíže, kterým musely být upřímné snahy o odzbrojení na obou stranách čelit. Proces odzbrojování přesto zaznamenal významné úspěchy: smlouva INF, START I či prodloužení NPT na neurčito.

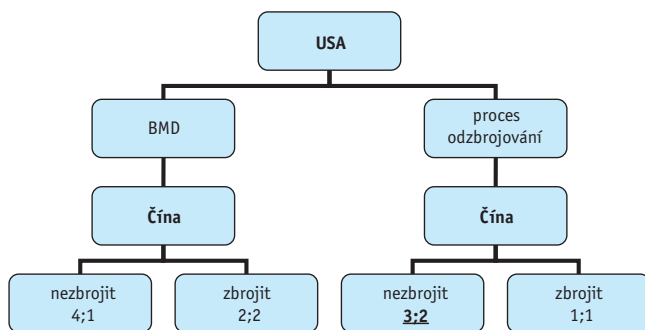
Počet jaderných hlavic se ve světě mezi lety 1986 a 1996 zredukoval na třetinu, i to však vytváří arzenál o síle 24 tisíc hlavic. [15] V Reykjavíku sice Reagan prohlašoval, že SDI má svůj význam i ve světě bez jaderných zbraní podobně, jako jej mají plynové masky i po zákazu používání bojových plynů, [16] vývoj strategické protiraketové obrany ale v této době přitahoval pouze omezenou pozornost. Větší význam byl kladen na protiraketovou obranu válčičště (TMD), která smlouvě ABM nijak neodporovala.

2.4 Obrana proti balistickým raketám (BMD)

V květnu 1999 vydal americký Kongres zákon nařizující vybudovat co nejdříve systém protiraketové obrany schopný ochránit celé teritorium USA. Pokud budeme brát v úvahu jen dosavadní hráče a předpoklad, že kromě budování obrany proti balistickým raketám (BMD) se stále udržuje preference odzbrojování, rovnovážným bodem ve hrách s Ruskem i s Čínou by bylo zachování současného procesu odzbrojování.

Matice 7: Postupná hra, v níž Rusko reaguje na rozhodnutí USA

Matice 8: Postupná hra, v níž Čína reaguje na rozhodnutí USA

Navzdory potenciální reakci Ruska a Číny se USA rozhodly BMD vybudovat. Takové rozhodnutí ukazuje na to, že ani interakce s Ruskem ani s Čínou nejsou v tomto období těmi dominantními. Hlavní roli v tomto posunu hraje proces proliferace zbraní hromadného ničení. Již před koncem studené války totiž někteří realističtí teoretici předvíдали, že nahrazení bipolárního systému multipolárním povede k honbě států za získáním jaderných zbraní. [17] Jako nové hrozby se jeví možnost útoku zbraněmi hromadného ničení ze států, které si přejí narušit *status quo*. [18]

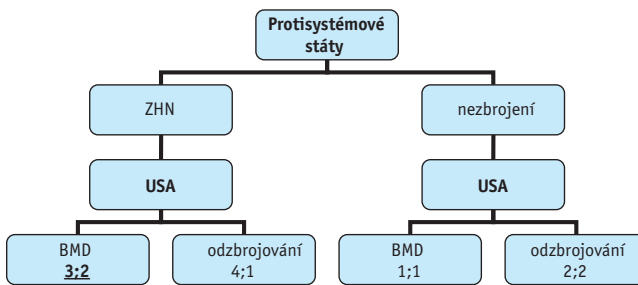
Proti takovým státům je tradiční jaderné odstrašování mnohem méně efektivní [19] a Spojené státy navíc nejsou ochotny akceptovat vztah vzájemného odstrašování se slabšími státy, které

ohrožují jejich životní zájmy. „Vzájemná zranitelnost znamená rovnost autority a ztrátu svobody promítat svou moc a vytvářet řád, což žádný americký politik nemůže připustit.“ [20]

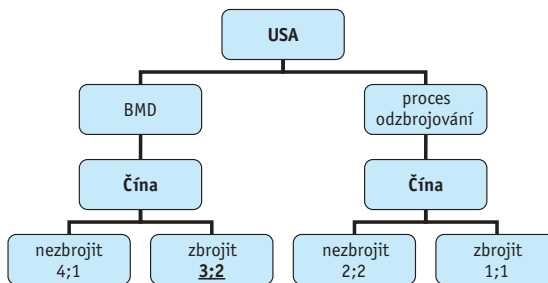
Nová éra „druhého jaderného věku“ může být uvozena nepřistoupením Indie, Pákistánu a dalších zemí k smlouvě o celkovém zákazu jaderných zkoušek CTBT a následným indickým jaderným testem v květnu 1998. Vyzbrojení Indie a Pákistánu znamenalo prolomení dosaadvných pravidel a ukázalo na pravděpodobnost další proliferační.

V situaci proliferační zbraní hromadného ničení do protisystémových států se stává americká volba budovat BMD pouze reakcí na nové hrozby. BMD se stává důležitou součástí jaderného odstrašování v prostředí, kde hlavní starostí není jaderný útok, ale zastrašování a vydírání jím. [21]

Protiraketová obrana tak pomáhá vyhnout se strachu z intervence v regionálních konfliktech. [22] Soustředění se na hru s protisystémovými státy, která vede k vytváření BMD, však může vést k zbrojení ze strany Číny a dalších menších jaderných velmocí.

Matice 9: Postupná hra, v níž USA reagují na proliferaci ZHN do protisystémových států

Matice 10: Reakce Číny na budování BMD

3. Existuje společná logika vývoje?

K budování systému strategické protiraketové obrany přistoupily Spojené státy dvakrát. SDI navázala na období *détente*, kdy se obě supervelmoci byly schopné shodnout na základních pravidlech doktríny vzájemně zaručeného zničení (MAD). Současná BMD navazuje na období odzbroyování, ve kterém všichni tradiční aktéři měli upřímný zájem zredukovat světový jaderný arzenál a činili významné kroky tímto směrem. BMD ale zcela jistě takové snahy nepodporuje, ba spíše naopak.

Mají tyto dva přechody ke strategické protiraketové obraně něco společného? V případě SDI přestaly Spojené státy považovat Sovětský svaz za sobě rovného, za stát, s nímž je možné

jednat. Při soupeření s „říší zla“ již nebylo možné dodržovat pravidla, při jejichž porušení čeká jaderný armagedon jak SSSR, tak i USA. V očích USA se Sovětský svaz opět stal „revoluční mocností“, [23] která usiluje narušit světové uspořádání a proti níž je nutné používat sílu. Nic na tomto vysvětlení nemění, že *de facto* se takovou mocností staly právě Spojené státy, které se rozhodly porušit dosavadní pravidla hry. V očích prezidenta Reagana Sovětský svaz nikdy nebyl velmocí *statu quo* a předchozí přistoupení na rovnou hru bylo chybou.

V druhém případě, kdy se Spojené státy rozhodly budovat BMD, opět vyvstala hrozba narušení světového řádu ze strany „revolučních mocností“, které jsou tentokrát nazývány *rogue states* (problematické státy). [24] Současný systém se, obzvláště z pohledu USA, jeví takový, že Spojené státy musí hrát roli ochránce světového řádu. Reálná schopnost odstranění ze strany protisystémových mocností by výkon funkce ochránce světového řádu Spojeným státům znemožnila. Protiraketová obrana se tak stává nutnou součástí jaderného odstrašení Spojených států, díky němuž nebudou muset ustupovat vydírání ze strany *rogue states* a při zachování světového pořádku se budou moci chovat bez výrazného omezení.

4. Shrnutí

Spojené státy začaly s vývojem protiraketové obrany již krátce po druhé světové válce, neboť německý raketový program jim ukázal, jaké hrozby se do budoucna mohou objevit. K prvnímu úspěšnému testu došlo v roce 1961, když raketa Nike Zeus sestřelila model nepřátelské hlavičky.

Tento raný vývoj sice zapadal do logiky závodů ve zbrojení, nicméně do šedesátých let nešlo o více než o technickou možnost, kterou bylo třeba rozvíjet. V tomto článku jsme proto sledovali období až od šedesátých let do současnosti, které jsme rozdělili na čtyři etapy. V těchto etapách se střídala období, kdy byl vývoj protiraketové obrany omezován či alespoň nepodporován, s érami rozvoje těchto systémů.

V období *détente* šedesátých a sedmdesátých let byly oba studenováleční rivalové schopni se shodnout na základních pravidlech jaderného soupeření tak, aby se vyhnuli vyčerpávajícím závodům ve zbrojení. Právě smlouva ABM, která protiraketovou obranu zakazuje, byla jedním z nejdůležitějších pravidel. Projekt strategické obranné iniciativy (SDI) vznikl na základě neochoty Ronalda Reagana přistoupit na rovnocennou hru se Sovětským svazem.

Protiraketová obrana se stala prostředkem, kterým Spojené státy mohly dosáhnout převahy nad „říší zla“. Obava ze závodů ve zbrojení a rychlého ekonomického vyčerpání vedla SSSR pod vedením Michaila Gorbačova k jednání o jaderném odzbrojování, k němuž USA rády přistoupily. Proces odzbrojování byl silně zatížen nemožností úplné důvěry mezi supervelmocemi, i přesto ale došlo k významné redukci jaderného arzenálu. Vývoj protiraketové obrany by takový vývoj jistě úspěšně torpédoval.

Od druhé poloviny devadesátých let se stále důrazněji projevovала hrozba šíření zbraní hromadného ničení, které by jejich držitelům daly do rukou zolík proti zásahům Spojených států na ochranu současného mezinárodního systému. Zákonitou reakcí USA je vývoj obrany proti balistickým raketám, který by Spojené státy osvobodil od případných hrozeb ze strany antisystémových států.

Obě období, kdy se vývoj protiraketové obrany hřál a hřeje na výsluní vládní pozornosti, mají společnou příčinu. Spojené státy nehodlají přistupovat na rovnocennou hru se svými

protivníky, v prvním případě se Sovětským svazem, v druhém s antisystémovými *rogue states*. Naopak období, kdy protiraketová obrana rozvíjena nebyla, se vyznačovala určitou mírou harmonie mezi hlavními aktéry.

Současná etapa rozvoje BMD ukazuje, že potřeba zabezpečit se proti *rogue states* je významnější než řízení interakcí s Ruskem či Čínou. Nedá se předpokládat, že by proces jaderného odzbrojování mohl za současného rozvoje americké protiraketové obrany pokračovat. Naopak Čínu americké rozhodnutí tlačí k posílení svého jaderného arzenálu, což může mít další efekt pro čínské rivaly – Rusko a Indii. Tak se alespoň vývoj jaderného arzenálu jeví podle logiky teorie her. Nutno však říci, že taková logika je zpochybňována tvrzením Roberta Kagana, že právě obavy z Číny „ve vší tichosti byly také jedním z důvodů úsilí o vybudování systému protiraketové obrany.“ [25]

Poznámky a literatura:

- [1] Viz KAHN, H. *Přemýšlení o nemyslitelném*. Praha: Naše vojsko, 1966; FRIBERG, Mats; JONSSON, Dan. A Simple War and Armament Game. *Journal of Peace Research*. vol. 5, No. 3. 1968. pp. 233-347; ÄNDERTON, Charles H. Arms Race Modeling: Problems and Prospects. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 33, No. 2. (Jun., 1989), pp. 346-367; PLOUS, S. The Nuclear Arms Race: Prisoner's Dilemma or Perceptual Dilemma? *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2. (May, 1993), pp. 163-179; LICHBACH, Mark Irving. When is an Arms Rivalry a Prisoner's dilemma? Richardson's Models and 2x2 Games. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 34, No. 1. (Mar., 1990), pp. 29-56.
- [2] DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s.95.
- [3] GRIER, Peter. In the Shadow of MAD. *Air Force Magazine*. Vol. 84, No. 11. 2001. www.afa.org/magazine/nov2001/1101mad_print.html.
- [4] DELPECH, Therese. Missile defences and deterrence. In SCHMITT, Burkard, LINDLEY, Julian. *Occasional Papers 18: National Missile Defence and the Future of Nuclear Policy*. Paris: ISS-WEU, 2000, s. 56.
- [5] V roce 1963 byla podepsána Smlouva zakazující jaderné testy v atmosféře, kosmickém prostoru a pod vodou (PTBT), v roce 1967 Smlouva zakazující jaderné zbraně v Latinské Americe a Karibiku, v roce 1968 Smlouva o nešíření zbraní hromadného ničení (NPT) a v roce 1972 Smlouva zakazující umístování jaderných zbraní na mořském dně. *Arms control and disarmament agreements as of 1st January 2007*. SIPRI. <http://www.sipri.org/contents/library/AnA07sm.pdf>.
- [6] PLOUS, S. The Nuclear Arms Race: Prisoner's Dilemma or Perceptual Dilemma? *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2. (May, 1993), pp. 164.
- [7] Pokud se hráči ocitnou v bodě Nashovy rovnováhy, tak žádný z nich nemá zájem měnit svou strategii za předpokladu, že protihráč svou strategii nemění. Racionální hráči, kteří jsou dobře informováni o strategiích a preferencích ostatních hráčů, zvolí právě strategie, které tvoří Nashovu rovnováhu. DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 96.
- [8] *President Reagan's Speech Before the National Association of Evangelicals, March 8, 1983*. The Reagan Information Page. <http://www.presidentreagan.info/speeches/empire.cfm>.
- [9] WALKER, William. Nuclear Order and Disorder. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 76, No. 4. (Oct., 2000), p. 710.
- [10] K lednu 2007 držela ruská strana 741 strategických nosičů a 3281 jaderných hlavic a Spojené státy disponovaly 951 nosiči s 5021 hlavicemi. SUCHÝ, Petr. Americká protiraketová obrana a ruský pocit nejistoty. *Obrana a strategie*. č. 1. 2007; o jednání START: plk. Ing. Zdeněk Brousil, Jaderná síla NATO v novém bezpečnostním prostředí. *Vojenské rozhledy* 4/2004, http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1999_4/27.htm.
- [11] WALKER, William. International Nuclear Relations after the Indian and Pakistani Test Explosions. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 74, No. 3. (Jul., 1998), p. 508.
- [12] *Reagan's Star Wars speech*. March 23, 1983. CNN. <http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/22/documents/starwars.speech/>.
- [13] Gorbachev, Mikhail S., 1985. Gorbachev's Post-Summit Press Conference, *The Current Digest of the Soviet Press*, 18 December, p. 1 in PLOUS, S. The Nuclear Arms Race: Prisoner's Dilemma or Perceptual Dilemma? *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2. (May, 1993), s. 164.
- [14] PLOUS, S. The Nuclear Arms Race: Prisoner's Dilemma or Perceptual Dilemma? *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2. (May, 1993), s. 163-179.

- [15] *Table of Global Nuclear Weapons Stockpiles, 1945-2002*. Natural Resources Defense Council. <http://www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab19.asp>.
- [16] *Excerpts of Gorbachev-Reagan Reykjavik Talks*. CNN. <http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/22/documents/reykjavik/>.
- [17] WALKER, William. International Nuclear Relations after the Indian and Pakistani Test Explosions. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 74, No. 3. (Jul., 1998), p.508.
- [18] KENYON, Ian R. Threat perceptions. In SCHMITT, Burkard, LINDLEY, Julian. *Occasional Papers 18: National Missile Defence and the Future of Nuclear Policy*. Paris: ISS-WEU, 2000. s. 1.
- [19] DELPECH, Therese. Missile defences and deterrence. In SCHMITT, Burkard, LINDLEY, Julian. *Occasional Papers 18: National Missile Defence and the Future of Nuclear Policy*. Paris: ISS-WEU, 2000. s. 61.
- [20] WALKER, William. Nuclear Order and Disorder. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 76, No. 4. (Oct., 2000), p. 717.
- [21] DELPECH, Therese. Nuclear Weapons: Less Central, More Dangerous? *Chailot Paper*. Paris: ISS-WEU. no.48, 2001. p. 24.
- [22] DELPECH, Therese. Missile defences and deterrence. In SCHMITT, Burkard, LINDLEY, Julian. *Occasional Papers 18: National Missile Defence and the Future of Nuclear Policy*. Paris: ISS-WEU, 2000. s. 58.
- [23] Viz KISSINGER, Henry. *The World Restored: The Politics of Conservatism in a Revolutionary Era*. Boston, 1957.
- [24] *The National Security Strategy of the United States of America*. The White House, Washington, 2002. p.13. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>.
- [25] KAGAN, Robert. *Labyrint síly a ráj slabosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s.117.

Použité zkratky:

ABM	Antiballistic Missile Treaty	americko-sovětská Smlouva o omezení protiraketových systémů z r. 1972 (USA od ní odstoupily v prosinci 2001)
BMD	Ballistic Missile Defense	protiraketová obrana (od ledna 2002 souhrnný název pro americký systém protiraketové obrany)
CTBT	Comprehensive Test Ban Treaty	Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek z r. 1996 (dosud nevstoupila v platnost). Z pěti tzv. deklarovaných jaderných mocností (pět stálých členů RB OSN) ji dosud neratifikovaly ČR a USA.
INF	Intermediate-Range Nuclear Forces	smlouva mezi USA a SSSR o likvidaci pozemních balistických řízených střel středního a kratšího doletu (1987)
MAD	Mutual Assured Destruction	vzájemně zaručené zničení (doktrína, která v americko-sovětském vojenském soupeření vedla v 70. letech k významnému snížení počtů mezikontinentálních řízených střel a omezení výstavby protiraketové obrany)
NMD	National Missile Defense	národní protiraketová obrana (název používaný v USA do r. 2002)
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (Non-Proliferation Treaty)	smlouva o nešíření jaderných zbraní (1968, platnost od r. 1970)
PTBT	Partial Test Ban Treaty	Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek (zkrácené označení pro Smlouvu zakazující jaderné zkoušky v atmosféře, kosmickém prostoru a pod vodou) - 1963
SALT	Strategic Arms Limitation Talks (SALT I, 1970-72; SALT II, 1972-79)	americko-sovětská jednání o omezení strategických zbraní
SDI	Strategic Defense Initiative	strategická obranná iniciativa (obránná strategie proti atomovému útoku, 1983)
START	Strategic Arms Reduction Treaty START I (1991), START II (1993), START III (2002)	sovětsko-americká dohoda o snížení a omezení počtu strategických útočných zbraní. (smlouva START se na rozdíl od předchozích SALT I, SALT II netýkala jen omezení počtu strategických zbraní, ale i jejich snížení)
TMD	Theatre Missile Defense	protiraketová obrana bojiště/regiónu proti řízeným střelám krátkého a středního doletu (územně omezená protiraketová obrana)